

УДК 388

*Степанова І.В.,
канд. екон. наук, доц. кафедри економіки підприємства,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,
м. Херсон, Україна*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Перспективи інтеграції української економіки у глобалізаційні процеси світової економіки обмежуються низкою макроекономічних чинників, а саме масштабним відставанням в обсягах виробництва ВВП у розрахунку на одну особу населення; тривалістю та ускладненням процесів приватизації; нерозвиненістю елементів соціально орієнтованого ринкового господарства; відсутністю інституційних механізмів державного регулювання економіки відповідно європейських стандартів. Крім всього, на жаль, існує ще велика залежність від імпорту енергоносіїв та значний обсяг «тіньової економіки». Цьому також заважає політична нестабільність, воєнні дії, що відбуваються на Сході, незавершеність адміністративної реформи довершує складні умови для безперешкодного входження України в світову економіку у якості повноправного конкурентоспроможного партнера. Саме тому необхідно створити в сучасному українському економічному просторі інститути, які будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності української сільгосппродукції на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом вивченню даної проблеми приділяють увагу достатня кількість вітчизняних вчених, яких турбує важкий стан української економіки та її ускладнення у просуванні на світовий ринок. Зокрема ці процеси розглядали такі автори, як Андрійчук В. Г. [2], Богачов В. І., Духницький Б. В. [3; 8], Лупенко Ю. О., Осташко Т. О. [7], Пугачов М. І. [8], Сисоєва Т. П., Янишин Я. С. та інші.

Але проблема не є вирішеною, тому залишається актуальною. Крім того, розробки українських вчених та дослідників не завжди враховуються при прийнятті законів та постанов в Уряді. Тому частіше здійснюється аналіз існуючої ситуації, а пропозиції щодо впровадження розробок вітчизняних вчених залишаються без уваги. Натомість наші урядовці більше прислуховуються до західних експертів щодо розвитку аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності. Саме тому слід продовжити опрацьовувати питання створення інституційних основ для удосконалення збуту української сільгосппродукції на світовий ринок.

Постановка завдання. Мета статті - системно та комплексно дослідити тенденції розвитку інституційної політики держави щодо підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кризовий стан економіки України в умовах глобалізації світової економіки потребує створення інститутів, які гарантуватимуть продовольчу безпеку. Для цього потрібно збільшення обсягів міжнародної торгівлі, встановлення нових конкурентних відносин, нової структуризації продовольчого ринку. Оскільки аграрний сектор в наш час є однією з реально працюючих галузей, впровадження важелів, що стимулюють її розвиток вкрай необхідно для досягнення поставлених цілей.

Сьогодні аграрний сектор є однією з найперспективніших галузей країни. Також значну роль він набуває на світовому аграрному ринку. Він є джерелом валютної виручки для держави, виробляє близько 8% ВВП країни, а також створює офіційні робочі місця майже для 15% населення України [1].

Глобалізація впливає на економіку всіх країн і має багатоплановий характер. Світова економіка під її впливом представляє собою систему, що об'єднана масштабними виробничо-збутовими комплексами і виступає глобальною фінансовою системою та планетарною інформаційною мережею. Глобалізація проявляється перш за все як сучасна форма ведення бізнесу на основі вільного переміщення факторів виробництва через кордони різних держав та використання національних переваг, які отримуються завдяки галузям спеціалізації в країні. З другого боку, процес інтеграції національних економік вирішує не тільки проблеми даної країни, а й розв'язує глобальні проблеми, такі, як продовольча безпека. Крім того, поєднання національних економік створює єдиний соціально-економічний простір, що і є основною метою глобалізації [4, с. 29-31].

Вихід України на світовий ринок є проблематичним ще й тому, що сьогодні там беззаперечно домінують міжнародні корпорації. Особливо це стосується окремих галузей, де панують високі технології. Транснаціональні компанії розташовують свої підприємства у країнах, де є для цього умови, де створено інституційне середовище для їх функціонування. Між державами навіть існує конкуренція за право залучення інвестицій транснаціональних компаній, оскільки присутність транснаціональних корпорацій в країні підвищує рівень її економіки та міжнародний імідж, а також поліпшує стандарти життя. Однак ці компанії не зацікавлені у інтересах національних виробників, можуть монополізувати окремі галузі, забруднювати навколишнє природне середовище.

Держава повинна здійснювати заходи для створення високотехнологічного аграрного сектору, його інфраструктурних елементів. Крім того, необхідно удосконалювати державну підтримку АПК не тільки на державному рівні, а й при здійсненні збутової діяльності сільгоспвиробників на європейському та світовому ринках.

Нажаль, міжнародні впливи на українську економіку знижують ефективність заходів державної політики для створення умов вітчизняним сільгоспвиробникам. Саме тому все більшого значення набуває координація й узгодження економічної політики країн окремих регіонів, зокрема європейського простору, уніфікація системи заходів державного регулювання тощо.

Аграрний сектор має всі передумови стати однією з найбільш конкурентоспроможних і перспективних галузей економіки, не зважаючи на те, що сьогодні в даній сфері існують певні труднощі. Одним із важливих завдань України є вдосконалення аграрного сектору через механізм економічної політики та створення інститутів для його підтримки. Інституціональне середовище – це соціальні форми функцій суб'єктів, об'єктів, процесів та результатів економічної діяльності, які забезпечують еволюцію системи суспільного розподілу праці на підставі статусів, норм, правил, інструкцій, регламентів, контрактів, стандартів і порядків [5, с. 56]. Існують інститути формальні та неформальні. Формальними є норми, що прописані в державних нормативах та законодавчих актах. До неформальних інститутів можливо віднести традиції, звичаї селян, норми поведінки на селі, психологічні особливості селян, стереотипи поведінки, їх негативні та позитивні риси [11]. Однією з таких негативних рис, що притаманні для усієї економіки, є її тіньовий сектор. Саме він заважає аграріям виходити на міжнародні ринки. Але наявність тіньової економіки зумовлено недосконалими інститутами створеними державою, такими як невідповідне законодавство, високе оподаткування, низький рівень оплати праці, встановлений державою у вигляді мінімальної заробітної плати та інше.

Необхідно, крім того, виділяти поняття інститутів та інституцій, які є взаємозалежними. Під інституціями слід розглядати середовище, у якому працює аграрний сектор. По-перше, це економічне середовище, до якого входять сама держава, державні органи, що керують аграрною сферою, фермерські господарства, об'єднання господарств на різноманітних засадах, а також інфраструктурні

елементи аграрного ринку. По-друге, це соціальне середовище, у який входять органи самоуправління на селі, громадські організації, сільські домогосподарства та елементи соціальної інфраструктури не селі. Таким чином, можливо стверджувати, що економічні та соціальні інституції взаємозалежні, розташовують в певному порядку стимули в людському обміні, зокрема політичні, суспільні, економічні, зменшуючи цим економічну невизначеність за допомогою структуризації щоденного життя, а також передбачають систему механізмів, що забезпечують їх виконання, зменшують невизначеність, створюючи певний напрямок для щоденного розвитку.

Як вже було зазначено, інститути аграрного ринку поділяються на формальні та неформальні. Під формальними інститутами слід розуміти закони та інші правові норми, Державні та місцеві програми, проекти та інші документи, внутрішньогосподарські нормативні рішення та контракти всіх видів. Під неформальними інститутами, прийнято розглядати традиції, звичаї, моральні установи, неформальні контракти, які, як правило, притаманні тіньовим відносинам.

Як стверджує американський економіст, лауреат Нобелівської премії Дуглас Норт, «не існує інших рішень, крім використання інституційних механізмів, щоб встановлювати правила гри, і використання організації – інституту, щоб забезпечити дотримання цих правил» [6]. І, хоча, таке твердження неповною мірою висвітлює прояв інститутів, ми можемо розглядати у якості інституту або організації певні структурні елементи, з яких складається аграрний сектор. Тобто під інститутом ми розглядаємо закріплення та дотримання правил або інституцій, у певному вигляді.

Коли Україна вступила на шлях розбудови ринкових відносин в аграрній сфері економіки, вона відразу зіткнулася з проблемами інституціонального характеру. Серед таких проблем можливо спостерігати слабку адаптацію ринкових інституцій та інститутів до тих умов, в яких сьогодні господарюють аграрії; повільне формування нових ринкових інститутів та погане пристосування вже існуючих інститутів до сучасних умов аграрного ринку; неузгодженість інституцій та інститутів із традиційними економічними відносинами, складність регулювання системи аграрного ринку; відсутність бачення повної картини комплексних концептуальних засад інституціонального забезпечення розвитку й регулювання аграрного ринку.

Важливим завданням становлення інституційного середовища в аграрному секторі України є вдосконалення аграрної політики. Для цього слід проаналізувати проблеми його розвитку, для того, щоб прийняти досконалі рішення на всіх рівнях.

Однією з таких проблем є різноманітність форм господарювання з одночасним послабленням позицій середніх сільськогосподарських товаровиробників унаслідок створення для різних за розмірами та соціальним навантаженням сільськогосподарських товаровиробників формально однакових, але нерівних умов господарювання. Нерівність умов повинна стати мотивацією до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у межах сільських громад, а також ослаблення економічного підґрунтя розвитку сільських громад. Внаслідок дрібності товаровиробників втрачаються конкурентні позиції вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках. Тому треба завершувати процеси адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів. Це також виступає причиною низьких темпів техніко-технологічного оновлення виробництва. Через це підвищується наявність ризиків, збільшуються виробничі витрати унаслідок зростання рівня зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій, збільшення вартості невідновлюваних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Однією з головних проблем просування на європейський ринок є втрати такої продукції внаслідок недосконалості системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку в цілому. Крім того, в Україні відсутня мотивація у сільськогосподарських товаровиробників до дотримання агроекологічних вимог. Це дуже важливо, тому що існують певні стандарти щодо якості та зовнішнього вигляду сільгосппродукції. Оскільки посівний матеріал коштує дорого, утримання сільгосптварин та підвищення їх продуктивності, якісні корми та інше підвищує собівартість продукції, малим та середнім товаровиробникам нереально вирощувати продукцію на експорт. З іншого боку, обмежена ємність внутрішнього ринку споживання сільськогосподарської продукції. Це обумовлено низькою платоспроможністю населення.

Недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції, складність у виробленні сільськогосподарськими товаровиробниками консолідованої позиції щодо захисту своїх інтересів, потребує створення державних інститутів підтримки галузі. І, слід усунути непоінформованість значної частини сільськогосподарських товаровиробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі, а також, завершити якомога швидше земельну реформу [9].

Аналізуючи досить велику вагу неформальних інститутів порівняно з формальним середовищем, слід відзначити, що роль неформальних інститутів досить значна, і впливова роль відводиться корупції та зловживанню. Нажаль, мова йдеться про тіньові ринки купівлі-продажу землі, формування латифундій, рейдерство. Подальшим упровадженням трансформаційних процесів в економіку взагалі, і аграрного сектору зокрема, неформальні інститути все частіше своїм місцем

поступаються формальним. Саме неформальні інститути виконали важливу адаптаційну функцію в перехідних умовах.

Дія неформальних інститутів пов'язана зі ситуаціями, коли більшість економічних агентів в процесі прийняття рішень орієнтуються на засади, які сформовані на досвіді минулого, і застосовуються до конкретних інституціональних умов. Протиріччя, що спостерігаються між системою неформальних інститутів, характерні для сільської місцевості і пов'язані з перспективним стійким розвитком аграрної сфери країни обумовлені, на наш погляд, двома основними причинами.

Перша, як вже зазначалось, пов'язана з тим, що на рівні Уряду в українське середовище нав'язуються західні інститути, які активно почали пропагуватися на початку 90-х років як основа формування ринкових відносин, і сьогодні, на жаль, ця тенденція здебільшого поширюється. Дані норми і сьогодні не сприймаються людьми, через їх нерозуміння і несумісність цих інститутів з культурними та ідеологічними установками, що склалися. Якщо при прийнятті законів, постанов Уряд і відповідні установи не будуть враховувати українські реалії (це, до речі, стосується не тільки аграрного сектору), то в результаті такого нав'язування норм та правил не притаманного нам ринкового господарювання, це призведе до створення ще більшої кількості неформальних інститутів, які перешкоджають розвитку аграрної сфери на сучасному етапі.

Другою причиною можливо назвати катастрофічні наслідки політики різних урядів і ідеологій партій та блоків, які ще більше погіршили ситуацію стрімким зростанням недовіри уряду, рівень якої не відновлено й донині, що ускладнює проведення реформ, несприйняття політики інтеграції у європейський економічний простір, обмежує передбачуваність реалізації тих чи інших державних проєктів [10].

Унаслідок цього, здійснення реформ в економіці, і, безпосередньо в аграрному секторі, породили особливий нестабільний інституціональний фон. Замість створення умов для подальшого розвитку галузі, і підвищення конкурентоспроможності сільгосппродукції, обмежуються можливості прогнозування розвитку галузі. При цьому існує широке коло проблем, що включають в себе соціальні, інституціональні та політичні перетворення, необхідні для забезпечення зростання аграрного виробництва та якісного поліпшення умов життя сільського населення. Дані перетворення не вкладаються в рамки відомої нам ринкової теорії, заснованої на принципах індивідуалізму, раціоналізму, повної інформованості та ефективності ринків.

Особливості економічної науки, і, зокрема, інституціональної економіки, в тому, що вивчаючи економічну поведінку людей, наука створює економічні закони, які є об'єктивними по своїй суті. Соціальні інститути, як стійкі форми організації сумісної діяльності людей, є важливою ланкою, яка сприяє забезпеченню стійкого розвитку сільських територій. І, створюючи нове інституціональне середовище, слід здебільшого використовувати індуктивний метод, який буде враховувати українські реалії при інтегруванні в європейський аграрний ринок. На жаль в умовах сьогодення соціальні та економічні інститути діють не узгоджено, не здатні організувати громадські інтереси, налагодити функціонування соціальних зв'язків навіть у масштабі на рівні сільських спільнот.

Високі трансакційні витрати не дозволяють сучасним економічним агентам, особливо в аграрній сфері, діяти впевнено. Також не чітко визначений інститут прав власності, зокрема на землю. Існує велика кількість ненадійних контрактів, в умовах ризику і невизначеності «правил гри» на українському та європейському ринках. Саме це породжує різного роду невизначені хибні відносини, тіньовий сектор, та інші явища, що не сприяє інтегрованості у європейський економічний простір.

Системи інститутів у їх взаєминах та взаємозв'язках утворюють інституціональне середовище, що дає не тільки, і навіть не стільки, набір відповідних інституцій, скільки особливого роду матрицю розвитку, на основі якої відбувається формування та відбір найбільш ефективних форм та способів господарювання. Інституціональне середовище, вважаємо, представляє собою сукупність економічних, політичних, соціальних, юридичних правил, що утворюють базис для виробництва, обміну та розподілу в масштабах національної економіки, а головну роль у визначенні формальних правил, які становлять його основу, відіграє держава. Інституціональне середовище визначає напрями та швидкість інституціональних змін, тому його можна вважати провідною умовою та чинником розвитку аграрного сектору економіки. Узгоджена взаємодія ринкових інститутів досягається при дотриманні певного набору правил. По-перше, узгодженість прийнятих рішень усіма інститутами, що представляють законодавчі та виконавчі органи влади, як на державному, так і регіональному рівнях. Така узгодженість повинна бути забезпечена по вертикалі – між державними управлінськими рішеннями й рішеннями, прийнятими на регіональному рівні, та по горизонталі – між інститутами управління регіоном, між регіональними інститутами й інститутами місцевого самоврядування.

По-друге, рішення, прийняті органами управління, мають бути узгодженими зі стратегічними цілями функціонування та розвитком регіонального аграрного сектору економіки.

По-третє, проблеми, які вирішуються в кожному регіоні, значною мірою повинні відповідати державним завданням, але враховувати місцеві особливості.

По-четверте, при визначенні меж державного регулювання необхідно керуватися такими критеріями, як ефективність функціонування аграрного сектору, рівень забезпеченості продовольством населення регіону, рівень імпорту (експорту) в регіоні.

У процесі формування інституціонального середовища аграрного сектору особлива увага повинна приділятися проблемі пошуку оптимальних у нинішній економічній ситуації організаційно-правових форм консолідації аграрних, промислових та інших підприємств, нових механізмів взаємовідносин між господарюючими суб'єктами на продовольчому ринку, демократизації, децентралізації й розвитку міжгосподарського та місцевого самоврядування.

Обираючи стратегію розвитку інститутів аграрного ринку, слід враховувати взаємозв'язок та взаємозалежність всіх елементів аграрної економіки. Аграрний ринок розглядається як механізм забезпечення функціонування правових і економічних інститутів, гідної оплати, удосконалення системи організації праці.

Всі інститути в стратегії розвитку слід поділити на базисні та похідні. Серед базисних потрібно зазначити наступні:

1) Влада. Вона забезпечує впровадження аграрної політики, спрямованої на конкурентоспроможне сільське господарство. Це головний важіль задля виходу аграрного сектора країни на європейський та світовий ринки.

2) Управління. Підвищує ефективність регуляторних інститутів, регулює фінансові можливості, удосконалює інформаційне забезпечення.

3) Власність. Запроваджує регулювання земельних відносин, максимальне збереження потенціалу, економічне стимулювання об'єктів виробництва.

4) Праця. Відповідно теорії вартості, нова вартість створюється тільки у процесі виробництва за допомогою людської праці. Оскільки аграрна галузь є виробничою сферою, навіть при високому рівні механізації жива праця відіграє ключову роль.

Що стосується похідних інститутів, у стратегії розвитку інститутів аграрного ринку необхідно розвивати наступні:

1) Підприємство. При розвитку цього інституту, слід здійснювати підвищення мотивації, недопущення вибіркових форм і розмірів підприємств.

2) Інфраструктура. Це один з важливіших похідних інститутів. Повинен мати як виробничий, так і комерційний характер, створювати функціональну маркетингову систему.

3) Конкуренція. Як один із важелів, що усуває монополію каналів збуту, повинен запроваджувати ефективний маркетинг продукту, у тому числі на світовий ринок.

4) Ціна. Важливий інститут, який забезпечить еквівалентність обміну, а також підвищить конкурентоспроможність українських товарів.

5) І, останній похідний інститут, на який слід звернути увагу – регулювання. Слід постійно удосконалювати організаційно-правові форми врегулювання ринкових відносин.

Висновки з проведеного дослідження. Об'єктивною основою підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки та інтеграції підприємств агропромислового комплексу у європейський економічний простір є створення відповідного інституційного середовища. Сьогодні інститути та інституції формують передумови для створення механізмів регулювання соціально-економічних процесів ринкової поведінки, доходів, витрат, цін тощо. Аналізуючи інституційне середовище аграрного сектору економіки можливо сформулювати стратегію його розвитку. Поставивши за мету підвищення рівня конкурентоспроможності аграрного сектору України, слід послідовно провадити активну економічну політику, задля того, щоб будь-який товаровиробник на селі мав змогу удосконалювати своє виробництво, підвищувати врожайність, застосовуючи якісні посівні матеріали, вигодовувати тварин в умовах, що притаманні європейським стандартам, та інше. Для цього, перш за все слід прийняти закони, які будуть захищати аграріїв, і, в першу чергу вдосконалити політику оподаткування, знизивши податковий тягар; створювати потужні стимули для повернення людини у село до сільської праці. Необхідно на рівні державних програм, не на папері, а в дійсності розбудовувати інфраструктуру аграрного ринку, як виробничу, так і маркетингову та соціальну. Наступна стратегія розвитку, що буде прийнята Урядом країни, повинна бути більш досконалою та потребувати ретельного виконання. І останнє. Аграрний сектор є частиною народногосподарського комплексу країни. Не може одна ланка розвиватись потужно на фоні непрацюючої належним чином економіки. Тому, створення інституційного середовища для всієї української економіки, розвиток потужного високотехнологічного виробництва дозволить вдосконалити аграрний сектор економіки, підвищити конкурентоспроможність сільгосппродукції, вийти з нею на європейський та світовий ринки та повернути людей на село.

Бібліографічний список

1. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування / Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newukraineinstitute.org>.

2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : [підручник] / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
3. Духницький Б.В. Транснаціональні компанії в аграрному секторі економіки / Б.В. Духницький, І.М. Пугачов, В.П. Саблук ; [за ред. М.І. Пугачова]. – К. : ІАЕ, 2012. – 84 с.
4. Ільїн В.Ю. Глобалізація та її вплив на конкурентоздатність підприємств аграрного сектору економіки : [монографія] / В.Ю. Ільїн. – Луганськ : Ноулідж, 2014. – 436 с.
5. Іншаков О.В. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів / О.В. Іншаков, Д.П. Фролов // Економічна теорія. – 2011. - № 1. – С. 52-62.
6. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К. : Основа, 2000. – 198 с.
7. Осташко Т.О. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах світових інтеграційних процесів / Т.О. Осташко // Збірник матеріалів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, (16–17 жовт. 2012 р.). – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – С. 228-232.
8. Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектору у зв'язку з підписанням України економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / [Пугачов М.І., Власов В.І., Духницький Б.В. та ін.] ; за ред. М.І. Пугачова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – 44 с.
9. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>.
10. Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку : [монографія] / О.Г. Шпикуляк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 396 с.
11. Яцків С. Інститути аграрного ринку: суть і завдання розвитку / С. Яцків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2010_2/files%5C10yseedp.pdf.

References

1. *Ahrarnyi sector Ukrainy: tendentsii, subiekty, perspektyvy reformuvannia* [Agrarian sector of Ukraine: trends, subjects, perspectives of reform], available at: <http://newukraineinstitute.org> (access date May 28, 2017).
2. Andriichuk, V.H. (2013), *Ekonomika pidpriemstv ahropromysloвого kompleksu* [Economy of enterprises of the agro-industrial complex], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 779 p.
3. Dukhnytskyi, B.V., Puhachov, I.M. and Sabluk, V.P. (2012), *Transnatsionalni kompanii v ahrarnomu sektori ekonomiky* [Transnational companies in the agrarian sector of the economy], IAE, Kyiv, Ukraine, 84 p.
4. Ilin, V.Yu. (2014), *Hlobalizatsiia ta ii vplyv na konkurentozdatnist pidpyiemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy* [Globalization and its impact on the competitiveness of agricultural sector enterprises in the Ukrainian economy], monograph, Noulidzh, Luhansk, Ukraine, 436 p.
5. Inshakov, O.V. and Frolov, D.P. (2011), "The institution is the key to understanding economic institutions", *Ekonomichna teoriia*, no. 1, pp. 52-62.
6. Nort, D. (2000), *Instytuttsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, institutional change and functioning of the economy], Osнова, Kyiv, Ukraine, 198 p.
7. Ostashko, T.O. (2012), "Development of the agrarian sector of Ukraine's economy in the conditions of world integration processes", *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarnykyv*, NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, pp. 228-232.
8. Puhachov, I.M., Vlasov, V.I., Dukhnytskyi, B.V. et al. (2014), *Perspektyvy rozvytku vitchyznianoho ahrarnoho sektoru u zviyazku z pidpysanniam Ukrainy ekonomichnoi chastyny Uhody pro asotsiatsiiu z Yevropeiskym Soiuzom* [Prospects for the development of the domestic agricultural sector in connection with the signing by Ukraine of the economic part of the Association Agreement with the European Union], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 44 p.
9. Kabinet Ministriv Ukrainy (2013), *Stratehiia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategy for the development of the agrarian sector of the Ukrainian economy for the period up to 2020], Rozporiadzhennia KМУ dated 17.10.2013 no. 806-p, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p> (access date May 30, 2017).
10. Shpykuliak, O.H. (2010), *Instytuttsii u rozvytku ta rehuliuванні ahrarnoho rynku* [Institutions in the development and regulation of the agrarian market], monograph, NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 396 p.
11. Yatskiv, S. "Institutes of the agrarian market: the essence and tasks of development", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2010_2/files%5C10yseedp.pdf (access date May 30, 2017).

Степанова І.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мета - системно та комплексно дослідити тенденції розвитку інституційної політики держави щодо підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України в умовах глобалізації.

Методика дослідження. У статті використана низка методів, такі як: теоретичний (при визначенні інституційного середовища, інститутів та інституцій), аналітичний (при аналізі інституційного середовища аграрного сектору України), синтезу та групування (у запропонованому стратегічному розвитку інституційного середовища), порівняльний та інші.

Результати. Проаналізовано стан інституційного середовища аграрного сектору України в контексті підвищення його конкурентоспроможності на європейському та світовому ринках. Визначено тенденції розвитку інституційної політики держави як повноправного учасника європейського аграрного ринку. Обґрунтовано стратегію розвитку інституціонального середовища аграрного ринку в умовах глобалізації.

Наукова новизна полягає у визначенні інститутів та інституцій, що притаманні українському аграрному сектору, зроблена їх класифікація та ранжування. Розглянуто міжнародні впливи на українську економіку та ефективність заходів державної політики для створення умов вітчизняним сільгоспвиробникам

Практична значущість. Розроблені напрямки стратегії розвитку інститутів аграрного ринку, за якої враховується взаємозв'язок та взаємозалежність всіх елементів аграрної економіки. Пропонується розглядати аграрний ринок як механізм забезпечення функціонування правових і економічних інститутів, гідної оплати, удосконалення системи організації праці при прийнятті Урядом та місцевими органами влади указів та постанов на всіх рівнях. Особливе місце відводиться владі, як регулятору інституцій не тільки в аграрному секторі, а й у всій ринковій економіці. Щодо похідних, необхідно розвивати саме підприємство, інфраструктуру, конкурентне середовище та ціни. Дану стратегію доцільно використовувати при створенні цільових комплексних програм розвитку галузі як на місцевих рівнях, так і на загальнодержавному.

Ключові слова: аграрна політика, інститути, інституції, інституційне середовище, аграрний ринок, конкурентоспроможність, глобалізація, стратегія розвитку.

Stepanova I.V. TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF STATE INSTITUTIONAL POLICY IN RISING COMPETITIVE ABILITY OF UKRAINE'S AGRARIAN SECTOR IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Purpose - to research systematically and integrally the tendencies of development of the State institutional policy in rising the competitive ability of Ukraine's agrarian sector in the conditions of globalization.

Methodology of research. In the article, a series of methods are used: theoretical (on defining the institutional environment, institutes and institutions), analytical (on analyzing the institutional environment of Ukraine's agrarian sector), the method of synthesis and grouping (in the proposed strategic development of the institutional environment), comparative and others.

Findings. The state of the institutional environment of Ukraine's agrarian sector in the context of rising its competitive ability in the European and world markets is analyzed. The tendencies of the development of the State institutional policy are determined considering the State to be an equal member of the European agrarian market. The strategy of the development of the institutional environment of the agrarian market in the conditions of globalization is substantiated.

Originality is in defining the institutes and institutions, typical to the Ukrainian agrarian sector; their classification and arrangement are made. An international influence on the Ukrainian economics and effectiveness of the measures of the State policy in creating conditions for the domestic agrarians are examined.

Practical value. In the article, the directions of the strategy of the development of the institutes of the agrarian market are elaborated; thanks to this strategy, the intercommunication and interdependence of all the elements of the agrarian economy are taken into consideration. It is proposed to regard the agrarian market as a mechanism of provision of functioning legal and economical institutes, decent pay, perfection of the system of work organization when accepting the orders and decrees by the Government and local authorities on all the levels. A special place is given to the authorities as a regulator of the institutions not only in the agrarian sector but in the whole market economy as well. As to the derivatives, it is necessary to develop exactly the enterprise, infrastructure, competitive environment and prices. It is expedient to develop this strategy while creating the aimed, composite programmes of the branch's development both on the local and national levels.

Key words: agrarian policy, institutes, institutions, institutional environment, agrarian market, competitive ability, globalization, strategy of development.

Степанова И.В. ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА ОТНОСИТЕЛЬНО ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Цель - системно и комплексно исследовать тенденции развития институциональной политики государства относительно повышения конкурентоспособности аграрного сектора Украины в условиях глобализации.

Методика исследования. В статье использован ряд методов, такие как: теоретический (при определении институциональной среды, институтов и институций), аналитический (при анализе институциональной среды аграрного сектора Украины), синтеза и группировки (в предложенном стратегическом развитии институциональной среды), сравнительный и другие.

Результаты. Проанализировано состояние институциональной среды аграрного сектора Украины в контексте повышения его конкурентоспособности на европейском и мировом рынках. Определены тенденции развития институциональной политики государства как полноправного участника европейского аграрного рынка. Обоснована стратегия развития институциональной среды аграрного рынка в условиях глобализации.

Научная новизна заключается в определении институтов и институций, присущих украинскому аграрному сектору, осуществлена их классификация и ранжирование. Рассмотрено международное влияние на украинскую экономику и эффективность мер государственной политики для создания условий отечественным сельхозпроизводителям

Практическая значимость. Разработаны направления стратегии развития институтов аграрного рынка, при которых учитывается взаимосвязь и взаимозависимость всех элементов аграрной экономики. Предлагается

рассматривать аграрный рынок как механизм обеспечения функционирования правовых и экономических институтов, достойной оплаты, усовершенствования системы организации труда при принятии Правительством и местными органами власти указов и постановлений на всех уровнях. Особое место отводится власти, как регулятору институтов не только в аграрном секторе, а и во всей рыночной экономике. Относительно производных, необходимо развивать само предприятие, инфраструктуру, конкурентную среду и цены. Данную стратегию целесообразно использовать при создании целевых комплексных программ развития отрасли, как на местных уровнях, так и на общегосударственном.

Ключевые слова: аграрная политика, институты, институции, институциональная среда, аграрный рынок, конкурентоспособность, глобализация, стратегия развития.